

VI ТЕРІОЛОГІЧНА ШКОЛА-СЕМІНАР

«МАКРОТЕРІОФАУНА, ЇЇ СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ»

VI Теріологічна школа-семінар з такою назвою проходила на базі Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка (ТДПУ) з 28 вересня до 2 жовтня 1999 р.* Тему VI Школи було сформульовано учасниками попередньої (Харківської) школи, і за традицією, що склалася, програма подільської зустрічі була підпорядкована цій головній темі. Перший етап Школи проходив безпосередньо у приміщеннях університету в місті Тернополі, другий — на біостанції ТДПУ у ботаніко-ентомологічному заказнику «Голицький» (с. Гутисько Бережанського р-ну). Заключним етапом Школи стала екскурсія до карстових печер (Борщівський р-н).

Загалом, VI Школа-семінар збрала 55 учасників, які представляли більше 30 організацій з усіх куточків України (рис. 1), зокрема, біосферні та природні заповідники, національні природні парки, університети, обласні санітарно-епідеміологічні станції, академічні інститути тощо. Учасників вітали ректор університету та декан хіміко-біологічного факультету. З цікавою промовою, розповіддю про історію власних досліджень і проблеми сучасного періоду розвитку теріології в Україні до учасників семінару звернувся професор К. Татаринів. Подальша робота проходила на біостанції у вигляді сесій, семінарів та круглих столів, які відбувалися двічі-тричі на день згідно з тематичними блоками програми. Поряд з головними семінарськими блоками проведено чотири спеціальні заходи: Круглий стіл Ініціативної групи HELP, Інформаційний ярмарок, «Ніч кажанів '99 в Україні», Конкурс студентських наукових праць.

Головні теми обговорень. Запропонована до обговорення на Школі тема поставлена на теріологічних нарадах в Україні чи не вперше — це зумовлено як постійним домінуванням мікротеріологічних досліджень, так і відсутністю на таких нарадах провідних спеціалістів із макрофауни. Врешті, формування нової генерації фахівців вищого класу (багато з них були учасниками Школи, це, насамперед, А. Волох (копитні), С. Жила (хижаки), О. Біркун (китоподібні) та ін.) і зростання в Україні та загалом в Європі занепокоєння долею макрофауни — як унгулят, так і хижих — визначили наш загальний успіх у «розкрутці» теми на Школі, а отже і в Україні.

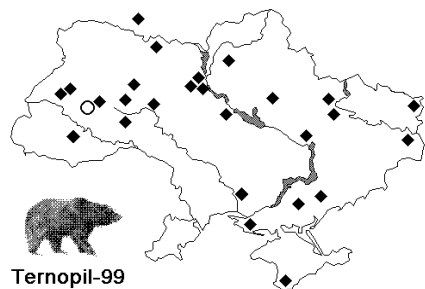

Рис. 1. Географія учасників VI Школи (1999).

В межах основної теми було виділено кілька розділів. Їх обговорення відбулось у вигляді сесій, кожна з яких вів провідний в даній галузі фахівець, який виступив і основним доповідачем такої сесії: міжнародні програми і законодавчі ініціативи з охорони мегафауни (В. Домашлінець); методи та проблеми обліків макротеріофауни (С. Жила); сучасний стан хижих ссавців (О. Киселюк); перспективи збереження макротеріофауни (А. Волох); історичні зміни мегафауни (П. Пучков); епідеміологічне значення ссавців (О. Зоря).

Однією з найяскравіших доповідей, яку продовжила довга і цікава дискусія, стала лекція П. Пучкова про середовищевітвурну роль мегафауни та первинні і вторинні вимирання гігантських трав'яїдів. Закономірним продовженням цієї частини семінару стала доповідь А. Волоха про сучасний стан мисливської фауни та шляхи її формування на півдні України. Великий інтерес викликала доповідь С. Жили і подальша сесія щодо методів масштабного збору достовірної інформації про стан популяцій рідкісних видів ссавців зі складу мисливської фауни. Надзвичайно цікавим став блок наукових доповідей співробітників заповідників і національних природних парків за темами індивідуальних досліджень, зокрема, інформація про: знахідки в Україні нових маловідомих видів — корсака (Є. Боровик), шакала (А. Волох), перегузі (О. Кондратенко); згадання польських популяцій ведмеда і рисі та проблему подвійних обліків вовка (С. Жила); техніку збору унікальної інформації із застосуванням фотопасток (Є. Роман) тощо.

Круглий стіл групи HELP. В продовження основної теми Школи відбулось спеціальне засідання щодо вивчення великих хижих ссавців. Основними його темами стали — обговорення поточного стану досліджень хижих та розвиток інформаційної мережі. Обидві теми викликали жваву дискусію, що розвивалась від песимістичної тези (про неможливість розгортання повноцінних моніторингових досліджень в Україні) до оптимістичної (формування мережі фахівців та організації інформаційного простору). Певною мірою ідеалістичний початок обговорення перспектив розвитку досліджень хижих (В. Слісаренко, І. Дикий, І. Загороднюк) змінила досить критична позиція фахівців з великим досвідом польових досліджень (С. Жила, О. Киселюк, А. Волох, І. Зеніна). Дискусія завершилась визнанням необхідності первинної «розкрутки» теми за кількома напрямками — створення інформаційного бюлетеню[†], організація всеукраїнського обліку, пошук великих проектів, залучення молоді, співпраця з мисливствознавцями.

Інформаційний ярмарок — назва вже традиційного заходу, передбаченого програмою Школи, під час якого проходить представлення різних проектів, акцій, видань, інформації про конференції, фонди і гранти, робочі групи («воркшопи») і робочі мережі («нетворки»). Продовжуючи традиційну від Першої школи

* Інформацію про попередню V Школу, що проходила на біостанції «Гайдари» Харківського державного університету, читайте в журналах «Вестник зоологии» № 4–5 за 1999 р. та «Заповедный Вестник» № 2 за 1999 р.; огляд усіх попередніх шкіл-семінарів — «Заповідна справа в Україні», № 1 за 1999 р.

[†] Інформаційну сторінку групи HELP вміщено в бюлетені «Novitates Theriologicae» (N 1, 2000).

особливості наших зустрічей повідомляти важливу інформацію по колу, кожний з учасників за попередньо спланованою організаторами схемою потоку інформації розповів про найважливіші новини, дотичні до теріології. Відбулось представлення двох нових теріологічних видань — другого випуску праць Теріологічної школи (В. Домашлінець) та визначника кажанів (І. Загороднюк). Перше видання — «Ссавці України під охороною Бернської конвенції», підготовано за ініціативою Мінекобезпеки України. Воно містить узагальнення щодо сучасного стану популяцій (та наших знань про цей стан) тих видів ссавців, яких визнано вразливими в Європі. Друге видання — «Польовий визначник кажанів, що зимують в печерах України» підготовано в рамках проекту «Визначник кажанів Європи» як його перший етап. Під час цієї сесії проведено Круглий стіл з питань розвитку інформаційної мережі і вирішено всю подальшу теріологічну інформацію поширювати в Україні єдиним бюлетенем «Теріологічні новини», в якому кожна робоча група та кожний дослідник буде представляти свою інформацію у відповідних рубриках. Врешті, відбулось представлення огляду «Теріологічні публікації на сторінках журналу “Вестник зоології”» та проекту учбового посібника «Основи теріології» (І. Загороднюк). Ухвалено і обговорено в деталях ідею підготовки зведення «Методи теріологічних досліджень» (упорядник А. Волох).

Акція «Ніч кажанів '99 в Україні». У рамках Школи за ініціативою Українського центру охорони кажанів (до 1999 р. — Український хіроптерологічний центр) відбулась акція «Європейська ніч кажанів '99 в Україні». Окреме засідання було присвячене проблемам охорони і вивчення кажанів. Тут обговорювалась участь України у міжнародних угодах про охорону рукокрилих (В. Домашлінець), було заслухано звіт про роботу VIII Європейського симпозиуму з вивчення кажанів (І. Загороднюк, Т. Башта), повідомлення про створення Інформаційного центру з кільцювання кажанів (Т. Башта), а також було представлено польовий визначник кажанів (І. Загороднюк). Окремо розглянуто проблеми і перспективи дослідження сакральних та фортифікаційних споруд як місць оселення кажанів (Т. Башта, В. Тищенко) та особливості обліку дендрофільних видів рукокрилих (В. Тищенко). Заслухано також студентські наукові доповіді, присвячені різним аспектам вивчення кажанів (Я. Петрушенко, О. Бобкова, Л. Годлевська, А. Влащенко). Під час акції проведено виставку листівок «Кажани очима дітей» (В. Домашлінець разом із студентами МСУ) та фотографій кажанів (В. Тищенко, І. Загороднюк). Акція завершилась демонстрацією роботи ультразвукових детекторів для пошуку і визначення кажанів (В. Покинчереда та О. Федорченко). Учасників поінформовано про підготовку Першого спеціального детекторного семінару (І. Загороднюк та Л. Годлевська), запланованого в Україні на травень 2000 р.

Конкурс студентських наукових праць. Активну участь у роботі Школи брали студенти-біологи, які представляли 6 університетів України. На конкурс 1999 р. представлено 7 студентських праць в галузі теріології (минулого року було 9 теріологічних праць). Кращими визнано роботи студентки Міжнародного Солмонова університету О. Бобкової у номінації «Дослідження фауни заповідних територій» та випускника Сімферопольського університету П. Гольдіна у номінації «Фундаментальні дослідження». Перша праця присвячена ектопаразитофауні кажанів подільських печер, друга — мінливості та популяційній структурі чорноморських дельфінів. Поза конкурсом почесне загальне 1 місце учасники Школи присудили О. Барабаш за змістовну дипломну роботу, присвячену теріофауні місця проведення Школи — «Ссавці заказника Голицький». Всі конкурсанти отримали пам'ятні грамоти і призи від оргкомітету Школи (цього року призами від Міністерства екобезпеки України стали випуски «Червона книга України»).

Експерсії. Попри загальну завантаженість програми Школи, протягом її роботи відбулось кілька екскурсій, які були вміло сплановані і проведені нашими тернопільськими колегами. Першою з них стала екскурсія учбовими приміщеннями ПДПУ, під час якої учасники подільської зустрічі оглянули учбові і наукові лабораторії та зоологічний музей. Під час роботи семінару співробітниками університету Б. Пилявським і Н. Троян проведено 2 незабутні оглядові екскурсії територією заказника «Голицький» з цікавими розповідями про особливості місцевої фауни. Одна з них проходила по унікальним ділянкам, що мають виразний карстовий рельєф, а тому, є перспективними для пошуку печер — можливих місць оселення кажанів. Другу кількогодінну екскурсію для учасників Школи організатори провели заповідними стежками Голиці.

Подяки. Учасники Подільської Школи широ вдячні її вельмишановному господарю — доценту кафедри зоології хіміко-біологічного факультету ТДПУ Б. Пилявському та завідувачу біостанції «Голиця» Н. Троян за чудову організацію роботи і побуту учасників семінару, а також їх колегам — завідувачу кафедри зоології В. Кваші, доценту цієї кафедри Л. Шевчик, усьому колективу хіміко-біологічного факультету та спелеологам клубу «Кристал» за активну участь в організації Школи '99 в чудовому куточку Поділля.

Інформацію про наступну Школу буде поширено в одному з перших номерів “*Novitates Theriologicae*”. Як одну з можливих тем VII Школи запропоновано «Гідрофільні угруповання ссавців» (П. Чегорка) та запропоновано провести наступну зустріч на Дніпропетровщині — в Присамарському біостанціоні або Дніпровсько-Орільському заповіднику.

І. Загороднюк, В. Тищенко